

Vojko Kuzma

NOAM CHOMSKY, KDO VLADA SVETU?

Kaj povedati in kako se lotiti dela tako uglednega avtorja, kot je Noam Chomsky, eden največjih živečih mislecev, ki je do letošnjega leta, ko bo dopolnil 90 let, napisal in izdal že kar 120 knjig? Kaj povedati o tako globalnem fenomenu kot je Chomsky, ki je na področju zunanje politike verjetno najbolj bran ameriški avtor, od kar obstoje množični dominantni elektronski mediji, kot je you tube, pa tudi eden najbolj poslušanih (predvajanih)?

Je eden ustanoviteljev Russelovega mednarodnega sodišča, in je neodvisni intelektualec, ki je v preteklosti zavrnil Nobelovo nagrado, nagrado, ki jo je v preteklosti med drugim v določenem času skorajda dobil Adolf Hitler. Nagrado, ki smo jo pred nekaj leti podelili ameriškemu predsedniku samo zato, ker smo se počutili dobro ob izjavi, da bi bilo lepo živeti v svetu brez jedrskega orožja, hkrati pa zamižali nad podatkom, da je prav njegova administracija sprejela načrt o dobrih tisoč milijard vredni posodobitvi ameriškega jedrskega orožja?

Ameriški jezikoslovec, ki velja za očeta sodobne lingvistike, filozof, kognitivist, družbeni kritik, politični aktivist in zaslužni profesor Tehnološkega inštituta v Massachusetts-u, velja za enega največjih živečih ameriških intelektualcev, in enega najbolj medijsko in javno izpostavljenih in odmevnih svetovnih mislecev na sploh. Kar nekaj del iz njegovega bogatega in ustvarjalnega knjižnega opusa, je bralstvu na voljo tudi v slovenskem prevodu (Antologija anarhizma, Somrak demokracije, Prevlada ali preživetje, Profit pred ljudmi, Izbrani spisi).

Verjetno je v svetu najbolj poznan kot zelo uveljavljen intelektualec, ki ruši nekatere tabuje o ameriški samo percepciji, in pa glede ameriške vloge in delovanja v svetu.

Chomsky, ki velja za kritičnega in angažiranega intelektualca, se kot velik polihistor in izjemen erudit loteva nekaterih sodobnih perečih mednarodnih vprašanj in izzivov v svoji

junij 20, 2018

knjigi "Kdo vlada svetu?" (za slovensko izdajo Modrijan založba, d.o.o. 2017,), v originalu: Who rules the world? (Váleria Galvão Wasserman-Chomsky, 2016, objavljeno v sodelovanju z Metropolitan Books, New York, na voljo v knjižnici MZZ).

23 poglavij v obliki esejev v 286 strani obsežni knjigi, Chomsky namenja mednarodnim vprašanjem, s poudarkom na vlogi ZDA v novejši zgodovini.

Tudi v tej knjigi znova dokazuje, da je faktograf s "slonjim spominom", ki osupne s številni detajli. Kot rdeča nit skozi knjigo, za ameriško družbo dokaj nenavadno, to je zelo odprto, neprizanesljivo in s številnimi argumenti, tako etičnimi kot geopolitičnimi, predvsem pa številnimi faktografskimi dejstvi podprto, kritizira številne popularne ameriške mite.

Chomsky "detabuizira" romantične predstave o ZDA, kot "nekakšnem pravičnem in dobrem svetovnem policistu" pri čemer takšno naracijo o "izgubljeni nedolžnosti ZDA" prične na primeru ameriškega spora s Španijo, zaradi Kube v 19. stoletju, ki ga ocenjuje za prvi primer ameriškega odkritega angažiranja izven svojih meja, in zrelativizira romantično interpretacijo, po kateri je šlo za ameriško pomoč kubanskemu ljudstvu v boju izpod španskega jarma. Prav Kuba je namreč posledično postala ena prvih ameriških kolonij. H Kubi se vrača tudi kasneje, v številnih obravnavah ameriške zunanje politike in je med drugim eden redkih, ki realno prikazuje kubansko krizo iz leta 1962, kot poraz ameriške zunanje politike, čeprav uradno velja nasprotno.

Opisuje številne negativne posledice ameriškega doslednega izvajanja Monroejeve doktrine, z vmešavanji, podpiranji vojaških udarov in diktatur in neo kolonialnih odnosov z latinsko ameriški državami. Hkrati opozarja, da je problem ZDA, ki so sicer še vedno svetovna sila in hegemon številka ena, ki pa to moč postopoma in vztrajno izgublja, vse od druge svetovne vojne dalje, ko so bile na svojem vrhuncu. ZDA nobenemu od drugih velikih igralcev (Ruska federacija, Kitajska, nekatere nastajajoče regionalne sile) ne dopuščajo in ne priznavajo "lastne Monroejeve doktrine". Chomsky, tipično za njega, nakazuje protislovja in sili v razmišljanje in mobilizirane kritičnega angažiranja, ne ponuja pa nekih nadomestnih sistemov.

junij 20, 2018

Tri regije so po njegovem ključni izzivi: vzhodna Azija, vzhodna Evropa in pa islamski svet (Bližnji Vzhod).

"Kitajska se prizadeva, da bi se prek izdatnih vlaganj in previdnih korakov proti integraciji širila proti zahodu....Na to dogajanje neprimerljiva vojaška moč Washingtona ne more vplivati; ZDA bi lahko zgolj sprožile uničujočo jedrsko vojno, ki bi pomenila tudi njihov konec.." ¹

Korenine sedanje krize in izzivov v Vzhodni Evropi, ki najbolj kulminirajo v Ukrajini "so v letu 1991, ko se je končala hladna vojna in je razpadla Sovjetska zveza. Takrat sta obstajala dva pogleda na novi sistem varnosti in politične ekonomije Evrazije. ..Eden je predvideval nastanek širše Evrope", v osrčju katere bi bil EU, vendar bi bila čedalje tesneje povezana z evroatlantsko varnostno in politično skupnostjo; po drugi strani je bila navzoča ideja "večje Evrope", vizija kontinentalne Evrope, ki bi segala od Lizbone do Vladivostoka in imela več središč, vključno z Brusljem, Moskvo in Ankaro, ter skupne cilje pri preseganju delitev, ki tradicionalni pestijo celino." ²

Uporabi Johna Mearsheimerja "Korenine sedanje (ukrajinske) krize je mogoče najti v širitvi Nata in odločenosti Washingtona, da bo iztrgal Ukrajino iz moskovske orbite ter jo priključil Zahodu". V tem ravnanju pa Putin vidi neposredno ogrožanje temeljnih ruskih interesov.. .."Tako kot pri Kitajski nam tudi Putinove poteze in motive ni treba gledati z naklonjenostjo, da bi razumeli njihovo logiko in dojeli pomen razumevanja te logike, namesto da jo obsojamo. Tako kot pri Kitajski je v igri marsikaj, vključno z – dobessedno-vprašanjem preživetja." ³ Navsezadnje, tako Chomsky, "si je Rusija priključila Krim, podobno kot ZDA kubanski Guantanamo".

Chomsky je vedno bil hud kritik ameriškega posredovanja v Iraku 2003, pri čemer navaja anketne raziskave po katerih prebivalci bližnjevzhodne regije prav v ZDA vidijo problem, ne

¹ Stran 226

² Ibidem 227

³ Ibidem 229

junij 20, 2018

pa rešitev varnostih in političnih izzivov v regiji... "zaradi macolarske strategije vojne proti terorizmu, se je džihadistični teror iz kotička Afganistana razširil v večino sveta, od Afrike do Levanta do južne in Jugovzhodne Azije. Spodbudil je tudi napade v Evropi in v ZDA. K temu je znatno prispevala invazija na Irak, kar je v dobršni meri skladno s predvidevanji obveščevalnih služb. Strokovnjaka za terorizem Peter Bergen in Paul Cruickshank ocenjujeta, da je iraška vojna "sedemkratno povečala letno število usodnih džihadističnih napadov, kar je osupljivo; to dobesedno pomeni več sto dodatnih terorističnih napadov, in več tisoč dodatnih civilnih žrtev; celo če ne štejemo terorizma v Iraku in Afganistanu, je število napadov s smrtnimi posledicami drugod po svetu naraslo za več kot tretjini".⁴

..."Obe gibanji (Hezbollah in Hamas) sta nastali kot oblika odpora proti izraelskemu nasilju in napadalnosti, ki ju podpirajo ZDA in ki daleč presegata vse, kar pripisujemo tema organizacijama. Naj si o njiju in drugih prejemnikih iranske pomoči mislimo karkoli, se Iran glede na podporo svetovnemu terorizmu celo v muslimanskem svetu komajda uvršča na visoko mesto. Med islamskimi državami kot pokroviteljica islamskega terorizma močno prednjači Saudova Arabija, ne le zaradi neposrednega financiranja bogatih Saudijcev in drugih deležnikov v Zalivu, temveč zaradi misijonarske gorečnosti, s katero Saudijci v verskih šolah, v mošejah, prek klerikov in z drugimi sredstvi, ki so na voljo v z nafto neizmerno bogati državi, zavzemajo za vahabitsko, salafistično različico islama. Islamska država je skrajni poganjek saudskega verskega ekstremizma in njegovega razpihovanja plamenov džihadizma..."⁵

Chomsky tako v svojih javnih nastopih na sploh, kot tudi v knjigi namenja precej pozornosti aktualni iranski problematiki. Pronicljivo dokazuje in ugotavlja, da ne gre za iranske diabolične načrte o uničenju Izraela, kar je sicer obče razširjen javni in medijski diskurz, marveč, da bi Iran lahko odvrčal ameriško in izraelsko silo v regiji, podobno kot nekoč v času kubanske raketne krize, ko bi po ocenah bratov Kennedy, kubanske (ruske) rakete lahko odvrnile ameriški vdor v Venezuelo, o katerem so takrat resno premišljevali. "ZDA in Izrael v iranskem odvrčanju groženj vidijo nevzdržno nevarnost, saj bi lahko omejilo njihovo

⁴ Ibidem 223

⁵ Ibidem 208

junij 20, 2018

sposobnost nadzora nad regijo-s silo, če bi se jima tako zazdelo, kot se je že večkrat zgodilo v preteklosti. To je bistvo domnevne iranske nevarnosti."⁶

"Že od konca hladne vojne je bila osrednji dejavnik mednarodne politike ameriška neprimerljiva vojaška moč. To je ključnega pomena zlasti v treh regijah: v vzhodni Aziji, kjer se je ameriška mornarica navadila gledati na Pacifik kot na "ameriško jezero"; v Evropi, kjer NATO- to pomeni ZDA, ki "pokrivajo osupljive tri četrtine Natovih vojakov izdatkov"- jamči za ozemeljsko celovitost svojih članic"; in na Bližnjem Vzhodu, kjer orjaška ameriška pomorska ter letalska oporišča "obstajajo zato, da bi pomirjala prijatelje in zastraševala nasprotnike". Težava z današnjo ureditvijo (Rachman) je, da so ta varnostna jamstva v vseh treh regijah ogrožena, zaradi ruskega posredovanja v Ukrajini in Siriji ter zaradi Kitajske, ki je morja v svoji bližini iz "ameriškega jezera" spremenila v "nedvomno sporne vode". ZDA bi se morale (Rachman) sprijazniti z obstojem takšnih ali drugačnih vplivnih območij drugih držav v svoji sosesčini...in sicer zaradi "razpršenosti ekonomske moči po vsem svetu-in preprostega zdravega razuma" .⁷

Razen izzivov v treh omenjenih regijah, kjer se ameriška hegemonija postopoma zrelativizira, oziroma bo pred izzivi, Chomsky vidi Skupnost latinskoameriških in karibskih držav (CELAC), ki združuje vse države na zahodni polobli razen ZDA, kot skupino ki, " če bo učinkovito delovala, bo to naslednji korak k zatonu ZDA in to na njenem dvorišču."

Do zatona ZDA, ki so bile na vrhuncu po drugi svetovni vojno, prihaja postopoma. "Do leta 1970 se je ameriški delež svetovnega bogastva skrčil na približno 25 odstotkov." ⁸ Hkrati je prišlo tudi do notranjih strukturnih sprememb v samih ZDA, ki jih Chomsky poglobljeno sociološko in politološko analizira. in daje tudi ustrezne nastavke za razumevanje današnje Trumpove Amerike in njegovih volivcev. Povojni razpon plač v ZDA je znašal v razmerju 1:25 v času reagonomike se je to razmerje povečalo na 1:400, finančne korporacije pa so postale samostojni, vplivni in prevladujoči dejavnik na političnem prizorišču. "Medtem, ko

⁶ Ibidem 134

⁷ Ibidem 225

⁸ Ibidem 59

junij 20, 2018

so realni dohodki večine prebivalstva stagnirali in so ljudje lahko preživeli le z znatnim povečanjem delovne obremenitve (ki močno presega evropsko), nevzdržnim zadolževanjem in od – Reaganovih let - s ponavljajočimi se baloni; ti so ustvarjali papirno bogastvo, ki je neizogibno izginilo, ko so počili, nato pa so krivce zanje pogosto reševali davkoplačevalci. Vzporedno s tem je politični sistem postajal vse bolj načet, saj sta bili obe stranki zaradi naraščajočih stroškov volitev vse bolj odvisni od korporacij: to pri republikancih že meji na farso, demokrati pa ne zaostajajo veliko."⁹

Spomnimo namreč, da lahko po trenutni veljavni zakonodaji ameriške korporacije financirajo politične kampanje brez omejitev in imajo pravno politično subjektiviteto posameznika. Tako imamo paradoks, da se nam zdi sporno bolivijsko dajanje politično pravne subjektivitete materi naravi, to je posameznim rekam in jezerom, ne pa tudi enak status, ko ga ima denimo ameriški General Motors. Kaj se dogaja z ameriškim vrednotami, a so to postale *Life, Liberty, Private Property* (življenje, svoboda, privatna lastnina) brez *democracy*? (demokracija). Na eni strani Chomsky opozarja na ogromno koncentracijo finančne moči v rokah enega odstotka in še manj ljudi, in hkrati tudi sočasno vplivanje tega fenoma na sam proces demokratičnega političnega odločanja.

Pri mednarodnih razmerjih je ključno vprašanje, kako se oblikuje zunanja politika (ZDA)... Prvič, njihova globalna vloga in pomen sta brez primere. Drugič, to je nenavadno odprta družba, morda edina take vrste, zato o njej vemo več kot o drugih; in nazadnje to vprašanje je zelo pomembno tako za Američane, ki lahko vplivajo na politične odločitve, kot za mnoge druge, kolikor na take odločitve vplivajo njihova dejanja...Kaj se je zgodilo, potem ko je leta 1989 sovjetska nevarnost izginila? Odgovor: vse je ostalo bolj ali manj enako kot prej. ZDA so pri priči vdrle v Panamo, morda pobile več tisoč ljudi in vzpostavile režim pod svojim nadzorom...Prvič se je namreč zgodilo, da pomembnega političnega dejanja ni upravičevala domnevna ruska nevarnost."¹⁰

⁹ Ibidem 75

¹⁰ Ibidem 141

junij 20, 2018

... "glede Bližnjega Vzhoda je bilo rečeno, da mora Washington tudi v prihodnje ohranjati intervencijske sile za delovanje v ključni regiji, kjer za najpomembnejše težave ni mogoče okriviti Kremlja". Drugače kot v petdesetih letih prevar, je politika zdaj tiho priznala, da glavni razlog za zaskrbljenost v tej regiji niso Rusi, temveč radikalni nacionalizem-natančneje povedano, neodvisni nacionalizem, ki ga ZDA ne morejo nadzorovati."¹¹

"Do drugega pomembnega dogodka je prišlo v Evropi. Sovjetski predsednik Mihail Gorbačov je privolil v ponovno združitev Nemčije in njen vstop v NATO, v sovražno vojaško zvezo. V luči nedavne zgodovine je bilo to osupljivo. A šlo je za *quid pro quo*: predsednik Bush in državni sekretar James Baker sta se strinjala, da se Nato "niti za palec" ne bo razširil proti vzhodu, to se pravi na ozemlje nekdanje Vzhodne Nemčije. Toda točno to se je pri priči zgodilo. Seveda je bil Gorbačov ogorčen, a ko se je pritožil, mu je Washington pojasnil, da mu je le ustno obljubil, sklenil z njim džentelmenski dogovor, ki pa nima pravne veljave. Če je tako naiven, da verjame besedam ameriških voditeljev, naj kar sebi pripiše. Tudi vse to je bila rutina, kot sta bila tiha rutina privolitvev v širjenje Nata ter odobravanje tega v ZDA in drugje na Zahodu. Predsednik Clinton je nato razširil nato vse do ruskih meja. Danes se svet sooča s hudo krizo, ki je v nemajhni meri posledica prav take politike."¹²

Chomsky razen geopolitičnim vprašanjem in notranjim izzivom v ZDA, veliko pozornosti namenja dvema globalnima vprašanjema, podnebnim spremembam in jedrskemu Damoklejevemu meču. Glede prvega je neusmiljen kritik sprenevedanja in ignoriranja ameriških republikancev, glede jedrske nevarnosti pa ocenjuje, da je znova visoko narasla.

Operira s številnimi dejstvi in primeri iz povojne zgodovine, kjer so odpovedale vse nadzorne tehnologije na ameriški in ruski strani in so signalizirale jedrski napad, so pa nas srečo nižje rangirani vojaški poveljniki, samovoljno in v nasprotju s hierarhijo in navodili glede avtomatičnega delovanja, ustavili takojšnji jedrski povračilni odgovor. Teh primerov je bilo toliko, da je bila statistično skorajda večja verjetnost, da bo do kataklizme prišlo, kot pa obratno. Chomsky ne verjame tezam, da smo sedaj bolj oddaljeni od jedrske kataklizme,

¹¹ Ibidem 142

¹² Ibidem 143

junij 20, 2018

nasprotno, v posodabljanju jedrskih orožij, geopolitičnih zaostrovanjih vidi kvečjemu argumente za to, da je kazalec na jedrski uri verjetne kataklizme še bližje, dve minuti do polnoči.

Avtor kot pronicljiv mislec poudarja izzive za demokracijo, ki se porajajo. "Le še nekaj generacij, in minilo bo tisoč let od sprejetja Velike listine svoboščin (Magna carta liberatum, 1215), enega od mejnikov pri uveljavljanju državljskih pravic in svoboščin. V tem trenutku je vse prej kot jasno, ali bomo ta dogodek počastili s praznovanjem, ga objokovali ali zanemarili." ¹³

Poudarja pa tudi potrebo po kritični in neodvisni misli in neodvisnih intelektualcih, potrebnih bolj kot kdajkoli v sodobni zgodovini... "človek, ki so ga obdolžili, da kvari atensko mladino, je moral popiti napoj iz trobentlike; podobno so tudi drejfusovce obtoževali, da "kvarijo duše in družbo v celoti", vrednotno orientirane intelektualce v šestdesetih letih pa, da se vmešavajo v "indoktrinacijo mladih"..Intelektualci so praviloma privilegirani; privilegiji odpirajo priložnosti, priložnosti pa nam nalagajo odgovornost. Nato ima posameznik možnost izbire." ¹⁴

Če se v knjigi kot rdeča nit vleče teza, da ZDA nikakor ne delujejo vedno in povsod kot svetilnik svobode in demokracije, marveč, da za sledenje svojemu temeljnemu geopolitičnemu cilju, to je ohranjanju svetovnega primata uporabljajo vsa, to je takšna ali drugačna real politična sredstva, ki jih imajo na voljo, in ki ne vodijo vedno in povsod v stabilizacijo (izboljšanje sveta), pa avtor na samem koncu knjige obrne tudi temeljno naslovno vprašanje, ki ga obravnava..."če se vrnemo k začetnemu vprašanju, *kdo vlada svetu?*, bi si morda zaželeli postaviti še eno: *katera načela in vrednote vladajo svetu?* Slednje bi moralo biti prvo v mislih bogatih, mogočnih držav, ki so zahvaljujoč naporom prejšnjih rodov deležne neobičajne zapuščine svobode, privilegijev in priložnosti, zdaj pa se soočajo z usodnimi dilemami, kako odgovoriti na izzive neizmerne človeškega pomena." ¹⁵

¹³ Ibidem 86

¹⁴ Ibidem 24 - 25

¹⁵ Ibidem 237

junij 20, 2018

V Sloveniji je na zunanje-političnem prizorišču v zadnjem času odmevalo vprašanje mednarodnega priznanja Palestine. Knjigo v dveh poglavjih (esejih), s številnimi faktografskimi podatki in pa faktografsko zgodovino, namenja prav temu, to je izraelsko-palestinskem vprašanju, kar lahko še posebej priporočimo vsem tistim, ki se s to problematiko tako ali drugače ukvarjajo. Na eni strani s faktografskimi dejstvi prikazuje splošno nenaklonjenost palestinski državnosti s strani obeh ključnih akterjev, ZDA in Izraela. Kot sam pravi, bo vloga ZDA za rešitev palestinskega problema tako ključna, kot je bila v času nekdanjega južnoafriškega režima apartheida, ki je ne glede na vse mednarodne izolacije in sankcije padel šele, ko so se ZDA priključile sankcijam zoper rasistični južno afriški režim, sam Nelson Mandela pa je bil še do leta 2008 na ameriškem seznamu teroristov. In kje vidi tukaj vlogo EU? Po knjigi sodeč nikjer.

Chomsky je za razliko od svojih prejšnjih del dokaj netipično piker in zajedljiv, ko demitologizira zunanje-politična delovanja ZDA, še posebej pri medijskih prikazovanjih realnosti, in pa informacijah in stališčih ameriških odločevalcev izza prizorišča. Morda tudi zato, ker se zaveda, da o aktualni vlogi ZDA v svetu praktično ni mogoče razpravljati brez takšnih ali drugačnih medijskih tolmačenj realnosti, in pa bolj ali manj splošne pogreznjenosti v ideološke ravni razprav.

Ameriški vrhunski intelektualec in profesor, tudi pri teh letih še vedno povprečno spi samo eno uro in pol na noč, in tudi za naše razmere netipično, dnevno odgovarja na 300 do 400 emajlov tistim, ki argumentirano z njim razpravljajo. Poskusite.